

Simon Verepaeus, *Catholicum precationum selectissimarum enchiridion*. Antverpiae: apud Gasparem Bellerum, 1614. Stadsbibliotheek Antwerpen: F 233393 [C2-563 h].

Systematiek, samenwerking en duurzaamheid: sleutelbegrippen van het STCV-project

Dit jaar bestaat de *Short Title Catalogus Vlaanderen (STCV)* vijf jaar. Het project, dat de zeventiende-eeuwse boekproductie uit Vlaanderen beschrijft, is de tweede fase ingegaan en bewijst daarmee dat het levensvatbaar én nodig is. De website en de online databank krijgen in binnen- en buitenland steeds meer bekendheid, en het STCV-project wordt net als de *Short Title Catalogue Netherlands (STCN)* steeds vaker als voorbeeld aangehaald. De kwaliteit van zowel de verstrekte informatie als de dienstverlening wordt net als de beleidsvoering geprezen. Maar hoe moet het verder na september 2007?

STEVEN VAN IMPE is sinds 15 september 2004 als bibliograaf verbonden aan het STCV-project
steven.vanimpe@ua.ac.be

GORAN PROOT is conservator historische collecties aan de bibliotheek Stadscampus van de Universiteit Antwerpen en projectleider van het STCV-project. Hij is houder van een Bijzondere Doctoraatsbeurs van het FWO-Vlaanderen (2005-2006)
goran.proot@ua.ac.be

Een *Bibliographie gantoise* voor heel Vlaanderen

Het STCV-project werd vijf jaar geleden opgericht om een online bibliografie samen te stellen van het handgedrukte boek uit Vlaanderen van vóór 1800¹. Het uiteindelijke doel was de samenstelling van een elektronische *Bibliographie gantoise*, maar dan voor heel Vlaanderen. De connotaties die het levenswerk van de Gentse bibliograaf Ferdinand Vander Haegen oproept, gelden onverminderd voor de STCV. Ook dit project paart hoge kwaliteit aan duurzaamheid. Tegelijk gaat het om een onderneming die heel wat tijd vergt.

Tijdens de eerste fase (2000-2004) legden twee projectmedewerkers de fundamenteën voor de databank, die in hoofdzaak op de leest van de STCN is geschoeid maar tegelijk rekening hield met de nieuwe technische mogelijkheden en verzuchtingen van de moderne gebruiker. Daarnaast legden zij een referentiebestand aan op basis van overgeleverde exemplaren uit zes deelcollecties in vier instellingen:

- Universiteit Antwerpen: centrale bibliotheek – nu Bibliotheek Stadscampus – en de bibliotheek van het Ruusbroecgenootschap;
- Antwerpse Stadsbibliotheek;
- Leuvense Universiteitsbibliotheek: bibliotheek van de faculteit der Godgeleerdheid – sinds december 2004

herdoopt tot Maurits Sabbebibliotheek – en het tabularium in de centrale bibliotheek;

- Gentse Universiteitsbibliotheek.

In eerste instantie werd enkel het Nederlandstalige drukwerk uit Vlaanderen tussen 1601 en 1700 uit deze collecties in de databank opgenomen². Deze afbakening bood twee grote voordelen: het werk bleef te overzien en de inhoud van de databank had voor de eindgebruiker een duidelijke omschrijving. Tegelijk werd een belangrijke lacune in het boekhistorische instrumentarium voor een groot gedeelte gevuld. De STCN, die zowel het handgedrukte boek uit Nederland als het Nederlandstalige boek (waar het ook gedrukt is) opneemt, heeft de Belgische edities om praktische en principiële redenen altijd buiten het project gehouden. Voor wat de Vlaamse zeventiende-eeuwse drukken betreft, lenigt de STCV de noden van een ruime groep van gebruikers.

Uitbreiding naar andere talen

Voor het leggen van de grondvesten ontving het project ruime steun van het FWO-Vlaanderen en van de Nederlandse Taalunie. Voor de verwezenlijking van de tweede fase (september 2004-september 2007) doet de STCV een beroep op projectsubsidies binnen het Archiefdecreet van de Vlaamse Gemeenschap. Eind juni 2005 keurde de Vlaamse minister van Cultuur Bert Anciaux het tweede jaar van het project goed. Ondanks de lovende woorden van de beoordelingscommissie, werd om budgettaire redenen veel minder subsidie toegekend dan nodig. De beperkingen die deze tijdelijke financiering meebrengt, nopen enerzijds tot een grotere inbreng van de partners en anderzijds tot de herziening van de doelstellingen³.

Kenmerkend voor de tweede fase van het project is de opheffing van het taalcriterium. Naast vooral Latijnse en Franse publicaties wordt ook drukwerk in het Spaans, het Italiaans, het Oudgrieks, het Hebreeuws... aan de databank toegevoegd. Gaandeweg biedt de STCV een coherent en representatief beeld van de zeventiende-eeuwse boekproductie in onze contreien en kan de databank in grensoverschrijdend onderzoek een volwaardige bijdrage leveren⁴.

Van de oorspronkelijk zes deelcollecties werden er twee tussen twee haakjes geplaatst: het Antwerpse Ruusbroecgenootschap en de collectie in het Tabularium van de Leuvense Universiteitsbibliotheek. Het is nog steeds de bedoeling om in een latere fase opnieuw bij deze verzamelingen aan te knopen.

Een andere ingreep in de planning betreft de beperking van de publiekswerking. Het budget waarmee de STCV moet worden voortgezet, is onvoldoende om naast de kerntaak – het beschrijven – nog veel andere activiteiten te ontplooiën. Behalve het onderhoud van de website en de verspreiding van de *STCV Nieuwsbrief* en van folders, is dit onderdeel van de planning aanzienlijk teruggeschroefd⁵.

Eind januari 2005 bereikte het project opnieuw een mijlpaal: de hele deelcollectie van de Bibliotheek Stadscampus van de UA was verwerkt⁶. Intussen is ook de invoer van de

Antwerpse Stadsbibliotheek ver gevorderd. Bij het ter perse gaan van dit artikel werden alle exemplaren uit de periode 1601 tot en met 1640 in de databank opgenomen. Intussen is een aanvang gemaakt met de beschrijving van de edities uit dezelfde periode die zich in de Universiteitsbibliotheek van Gent bevinden.

Coherentie en kwaliteit

De meerwaarde van het project schuilt ongetwijfeld in de coherentie en de kwaliteit van de informatie die de databank verschaft. De deelcollecties worden planmatig en systematisch doorgewerkt. Voor elke beschrijving nemen de projectmedewerkers de exemplaren ter hand. Bij het verwerken van de informatie uit het boek worden de beschrijvingsregels, die in een gedetailleerde handleiding zijn vastgelegd, nauwgezet gevolgd⁷. Het boek wordt volledig gecollationeerd en op zijn volledigheid gecontroleerd. Nadien neemt een senior bibliograaf het boek er opnieuw bij en kijkt de beschrijving helemaal na. Bij twijfel of discussie volgt overleg en zo nodig worden andere exemplaren geraadpleegd. Als dat geen uitsluitsel biedt, komen de collega's van de STCN te hulp.

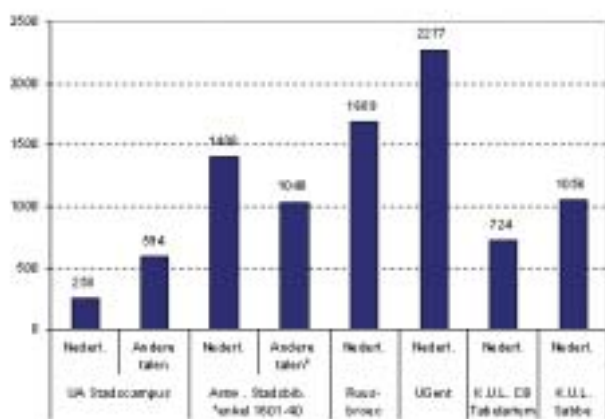
Deze procedures mogen in de ogen van een moderne catalograaf misschien draconisch lijken, maar voor een bibliografie die een blijvende waarde wil scheppen zijn ze levensnoodzakelijk. De investering in een arbeidsintensief project als de STCV is alleen maar verantwoord wanneer het een blijvende verandering en verbetering kan brengen.

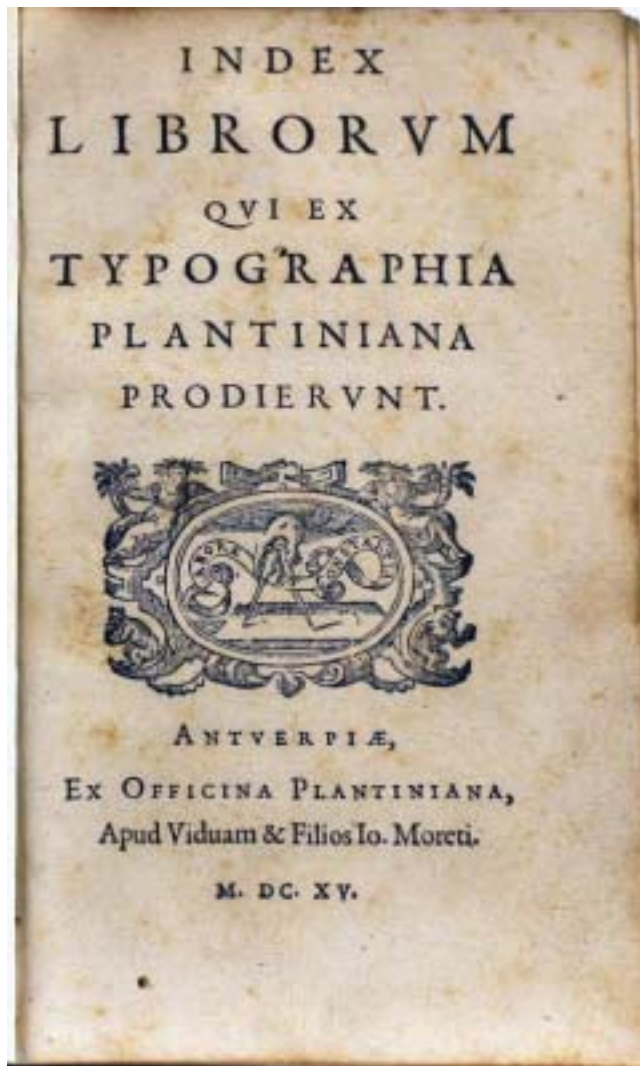
Samenwerking

In Vlaanderen en Nederland is een dergelijke langdurige en intensieve samenwerking op het gebied van het oude boek op deze schaal ongezien. Al meer dan vijf jaar overleggen de betrokken bewaarinstellingen met elkaar over de doelstellingen, de planning en de aanpak van het project. Omdat de STCV steeds op basis van bewaarde exemplaren werkt, verhuizen de projectmedewerkers op geregelde tijdstippen naar een andere locatie. Op die manier wordt de samenwerking heel concreet.

De verwerking van een aanzienlijk aantal oude drukken op een relatief korte termijn, brengt voor de partners niet alleen extra werk met zich. In veel gevallen profiteren de deelnemende instellingen op een tastbare wijze van het vele werk dat wordt verzet. Zo maakte de Maurits Sabbebibliotheek van de gelegenheid gebruik om een nog niet ontsloten deel van haar collectie versneld te behandelen. In de Universiteitsbibliotheek van Gent werden de door de STCV ingevoerde beschrijvingen uit Brocade automatisch in het Aleph-systeem ingeladen. Maar ook voor de andere partners leverde het project vele voordelen op. Schijnbaar dubbele exemplaren van één editie bleken na autopsie soms vele nieuwe edities te bevatten⁸. Nooit eerder beschreven

Aantal opgenomen exemplaren (december 2005)

Index librorvm qui ex typographia Plantiniana prodiervnt. Antverpiæ: ex officina Plantiniana, apud viduam & filios Io. Moreti, 1615. Stadsbibliotheek Antwerpen: B 16159 [C2-545 e]. Dit werk bevat een fondslijst van de Plantijnse drukkerij. De illustratie hiernaast laat zien hoe het boek in de STCV-catalogus beschreven werd.

delen van convoluten kregen voor het eerst een plaats in de catalogi. Regelmatig werden schijnadressen en fictieve namen van drukkers opgetekend die eerder onopgemerkt bleven. Het werk aan de authority files van drukkers en uitgevers komt een veel bredere gemeenschap ten goede dan aanvankelijk vermoed⁹.

De gedetailleerde beschrijvingen, de systematische aanduiding van bindfouten en onvolledigheid op exemplaarniveau bieden de collecties en haar gebruikers een duidelijke houvast. Extra informatie is in de talrijke digitale opnames van titelpagina's vervat. En ook dit arbeidsintensieve werk zou niet mogelijk zijn zonder de voortdurende inzet van de partners¹⁰.

Duurzaamheid

De STCV bevindt zich in hoofdzaak op het internet. Zijn

De STCV in actie. De databank is gratis te raadplegen op het adres <http://www.stcv.be>.

communicatiestrategie is er dan ook een van openheid. Artikels, presentaties, analyses en rapporten krijgen stevast een plaats op de website. Zowel de *STCV Nieuwsbrief* als de voortgangsverslagen, die deel uitmaken van aanvraagdossiers, zijn voor iedereen vrij toegankelijk. Gebruikers en collega's kunnen met vragen en opmerkingen bij het meldpunt terecht. Die worden zo snel mogelijk behandeld of, wanneer dit niet meteen kan, meegenomen in de verdere planning van het project.

Een ander voorbeeld is de *STCV Handleiding*. De publicatie online van dit doorwrochte werkinstrument kadert eveneens in dat beleid, waarin duurzaamheid en controleerbaarheid centraal staan. De vele verfijningen en actuele voorbeelden die nu in de tweede, geheel herziene editie werden aangebracht, zijn het resultaat van vijf jaar intensief werken met dit instrument. Maar het is tegelijk een bewuste keuze van het projectmanagement om de steeds toenemende kunde en kennis die uit het project voortvloeit te documenteren, zodat medewerkers en gebruikers er steeds uit kunnen putten¹¹.

Dat is de reden waarom in elke jaarplanning de uitwerking of de herziening van enkele procedures wordt voorzien. Op die manier vervult de STCV meer dan alleen de rol van een boekhistorisch project, maar gaat het tevens als voorbeeld werken in de bredere culturele sector.

Toekomst

De STCV is een levend organisme dat voortdurend groeit en verandert. Dagelijks worden beschrijvingen, exemplaren en verbeteringen toegevoegd. Daarom alleen al is de voortzetting van dit project een noodzaak, los van het feit dat de uiteindelijke missie – de beschrijving van het handgedrukte boek in Vlaanderen – nog lang niet vervuld is. Wanneer de

STCV vroeg of laat geen structurele inbedding en financiering vindt, zoals dat voor het Noord-Nederlandse zusterproject het geval is, dan sterft het project langzaam maar zeker af.

Op basis van vrijwilligheid is het immers ondoenbaar om op de vragen en opmerkingen van gebruikers in te gaan. Zonder goed opgeleide medewerkers is het onmogelijk om de beschrijvingen systematisch te onderhouden en aan te passen, laat staan om de nodige aanvullingen te doen. Op het virtuele forum is opvolging onontbeerlijk, want links naar externe databanken vereisen voortdurend nazorg. Zonder projectleiding raakt dit unieke project in de vergetelheid van het beleid en de onderzoeksgemeenschap. Zonder publiekswerking verdwijnt het uit het oog van de eindgebruiker en verliest het zijn uiteindelijke bestaansreden.

Idealiter zou een dergelijk project een vaste plaats moeten krijgen in één van de leidende bewaarbibliotheken van dit land. In de huidige context lijkt het eerder aangewezen om het project als een extern bureau te verzelfstandigen, waarbij de financiële inbreng van de partners op lange termijn wordt bestendig. Of behoort subsidiëring voor langere tijd in Vlaanderen ook nog tot de mogelijkheden?

Noten

1. Voor de opzet, doelstellingen en resultaten zie o.a. Van Rossem, Slijn, Proot, Goran en Delsaerd, Pierre, *The Short Title Catalogus Vlaanderen (STCV): the bibliography of seventeenth-century books in Flanders*, in: *Quaerendo*, 33 (2003): p. 336-354; dit artikel verscheen eerder in het Nederlands: Van Rossem, Slijn, Proot, Goran en Delsaerd, Pierre, *De Short Title Catalogus Vlaanderen (STCV): de bibliografie van het zeventiende-eeuwse boek in Vlaanderen*, in: *De Gulden Passer*, 81 (2003): pp. 201-217.
2. De kwantitatieve en kwalitatieve resultaten zijn onder meer beschreven in deze bijdrage (met gegevens die dateren van 20 september 2004): Proot, Goran, *Ergebnisse des Short Title Catalogus Vlaanderen: die erste Phase (2000-2003)*, in: *Kirchliches Buch- und Bibliothekswesen*, 2004 [ersch. 2005]: pp. 227-249.
3. Cf. [Goran Proot,] *Short Title Catalogus Vlaanderen: het zeventiende-eeuwse boek uit Vlaanderen online: activiteitenverslag 15 september 2004-15 februari 2005*. - [Antwerpen, 2005]. - 8 p. Dit verslag is online raadpleegbaar via <http://www.stcv.be>.
4. Dat werd onlangs nog gedemonstreerd door Jan Bos & Steven Van Impe (STCN/STCV): *Het handgedrukte boek uit de Nederlanden online: onderzoeksperspectieven*. - *Lezing op het Congres Werkgroep Zeventiende Eeuw "De Zeventiende Eeuw in digitale sferen"*, Den Haag, vrijdag 26 augustus 2005; en op de studienamiddag "En wat met ons boekenergoed. De toekomst van erfgoedbibliotheken in Vlaanderen", Antwerpen, dinsdag 8 november 2005.
5. Over de opzet en praktische implicaties van de STCV Nieuwsbrief, zie Proot, Goran, *De STCV Nieuwsbrief: een veelzijdig instrument voor publiekswerking in de sector van het oude boek*. - [Antwerpen, 2005]. - 4 p. - In pdf-formaat beschikbaar op <http://www.stcv.be>.
6. Voor een verslag en analyse van het profiel van deze deelcollectie, zie Van Impe, Steven, *Het profiel van de collectie CST*, in: *STCV Nieuwsbrief*, 2 (2005) 4; p. 2-5. De STCV Nieuwsbrief is online raadpleegbaar via <http://www.stcv.be> (onder 'Bibliografie').
7. Cf. Depuydt, Joost & Proot, Goran, *Handleiding STCV*. - Antwerpen, 2002. - (Publicaties van het STCV-project: vol. 1). Zie ook noot 11.
8. Voor een frappant voorbeeld, zie De Schepper, Marcus, *Een hart voor boeken: de bibliotheek van Rubens*. - Antwerpen, 2004. - *Catalogus bij de tentoonstelling in het Museum Plantin-Moretus van 6 maart tot 13 juni 2004*. - pp. 58-59.
9. Cf. De Vlioger-De Wilde, Koen (ed.), *in cooperation with Depuydt*

Joost, Proot, Goran & Van Rossem, Slijn, Directory of seventeenth-century Printers, Publishers and Booksellers in Flanders = Adresboek van zeventiende-eeuwse drukkers, uitgevers en boekverkopers in Vlaanderen. - Antwerp, 2004. - (Uitgaven van de Vereniging der Antwerpse Bibliofielen Nieuwe reeks: 1). De authority records worden elke dag bijgewerkt en het resultaat daarvan is meteen beschikbaar in de STCV-databank via de extra informatieknop bij drukkers en uitgevers.

10. De digitalisering van de typografische en gegraveerde titelpagina's in de collectie van de Antwerpse Stadsbibliotheek kon worden gerealiseerd dankzij de bereidwillige inzet van de afdeling Reprografie van die instelling. In de Gentse Universiteitsbibliotheek kan dit eveneens gerealiseerd worden met de ruime steun van het pas opgerichte Digitaal Atelier.
11. Cf. Van Impe, Steven, Van Rossem, Slijn en Proot, Goran, *Handleiding voor de Short Title Catalogus Vlaanderen*. - 2de geheel herziene editie. - Antwerpen, 2005. - (Armarium: publicaties voor erfgoedbibliotheken; 1). - Deze publicatie kwam tot stand in samenwerking met 'Erfgoedbibliotheken Vlaanderen'.

SAMENVATTING

De Short Title Catalogus Vlaanderen (STCV) is de online bibliografie van het gedrukte boek in Vlaanderen. In eerste instantie wordt de periode 1601-1700 beschreven. Het project bewijst dat samenwerking tussen bibliotheken tot zeer waardevolle resultaten kan leiden. De werkwijze kenmerkt zich door duurzaamheid, coherentie en samenwerking. Niet minder dan zes collecties zijn betrokken bij het tot stand komen van de databank. Met de Nederlandse collega's van de STCN wordt regelmatig overlegd en worden gegevens uitgewisseld. Het project wordt in binnen- en buitenland goed onthaald. Ondanks het brede draagvlak en de lofprijzingen van zowel de deelnemende instellingen als de subsidiërende overheden blijft het voortbestaan onzeker. Een structurele inbedding, zoals dat in Nederland reeds bestaat in de schoot van de Koninklijke Bibliotheek, is voor de STCV op termijn levensnoodzakelijk.

ABSTRACT

The Short Title Catalogue Vlaanderen (STCV) is the online bibliography of books printed in Flanders. In a first stage, the period from 1601 to 1700 is being catalogued. The project proves that cooperation between libraries can yield very valuable results. The method is characterized by durability, coherence and cooperation. No less than six collections are involved in the realization of the database. Regularly, consultation with the Dutch colleagues of STCN is organized and data are exchanged. In spite of the broad basis and the laudations by the participating institutions and the subsidizing authorities, the continued existence of the project is uncertain. For the STCV to survive, a structural embedding is indispensable, as in the Netherlands where the Dutch Catalogue finds itself under the umbrella of the Royal Library.